

Późna nauka Platona

Związki ontologii i matematyki

BOGDAN DEMBIŃSKI

Prace Naukowe
Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 2143

Późna nauka Platona

Związki ontologii i matematyki

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2003

Redaktor serii: Filozofia
JÓZEF BAŃKA

Recenzent
JANINA GAJDA-KRYNICKA

Spis treści

Wstęp
7

ROZDZIAŁ PIERWSZY
Zasadnicze pojęcia Platońskiej ontologii
13

ROZDZIAŁ DRUGI
Rozumienie pojęcia bytu w filozofii Platona
23

ROZDZIAŁ TRZECI
Platońska koncepcja matematyki
55

ROZDZIAŁ CZWARTY
Teoria liczb idealnych
81

ROZDZIAŁ PIĄTY
Teoria pryncypiów bytowych
110

ROZDZIAŁ SZÓSTY
Jedno ('év) jako pryncipium
118

ROZDZIAŁ SIÓDMY
Nieokreślona Diada (ἀοριστος δύας) jako pryncipium
122

ROZDZIAŁ ÓSMY
Teoria pryncipiów bytowych jako podstawa określoności bycia
130

ROZDZIAŁ DZIEWIĘTY
Teoria liczb idealnych w świetle teorii pryncipiów
148

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY
Funkcja pryncipiów w Platońskiej dialektyce, etyce,
teorii piękna i teologii
164

Zakończenie
178

Aneks
183

Bibliografia
203

Summary
214

Zusammenfassung
217

οὐκ ἔμοι ἀλλὰ τον λόγον ἀκούσαντας
δημολογεῖν σοφόν ἐστιν ἐν πάντα εἶναι

Heraklit z Efezu

Wstęp

Zagłębiając się we współczesne teorie naukowe, będące próbą zrozumienia natury otaczającego świata, pytamy o przyczynę ich heurystycznej skuteczności. Dotyczy to przede wszystkim tych teorii, które objęte są nazwą matematycznego przyrodoznawstwa. Poszukując odpowiedzi na pytanie o źródło tej skuteczności, kierujemy zazwyczaj uwagę na poznawczy związek, jaki zachodzi między intelektem i poznawanym światem. Jesteśmy przy tym skłonni twierdzić, że dysponujemy specyficzną władzą poznawczą, która pozwala wnikać w niejawne struktury świata, opisywać je i wyjaśniać. Można powiedzieć, że posiadliśmy pewnego rodzaju intuicję, będącą rodzajem wglądu w istotę tego, co stanowi najgłębszą naturę świata. Jej rezultatem są podstawowe typy wglądów w istotę rzeczywistości, przyjmujące postać teorii podstawowych. W tym kontekście nasunąć się musi pytanie o przyczynę, która warunkuje rzeczoną poznawalność, pozwalając jednocześnie wyjaśnić jej istotę. Jest niewątpliwie czymś zadziwiającym, że wielu współczesnych myślicieli skłania się ku twierdzeniu, że wyjaśnienia poszukiwały należą w filozofii, której zasadnicze zręby sformułowane zostały dwa i pół tysiąca lat temu w ateńskiej Akademii.

W jej murach bowiem zetknął się Platon z licznymi teoriami naukowymi, które, opierając się często na metodach matematycznych, badały i wyjaśniały naturę świata. Sukces tych metod sprawił, że konieczne stało się uzasadnienie ich skuteczności. Platon, nie będąc czarnym badaczem w zakresie nauk przyrodniczych, poczuł się jednak zobowiązany do wyjaśnienia tej

kwestii. Uznał, że rozwiązań poszukiwać należy przede wszystkim w obrębie analiz filozoficznych. Zaproponował określony rodzaj metodologii oraz koncepcję ontologiczną, która łączy w sobie zarówno intuicje matematyczne, jak i ontologiczne. Właściwie zaś należałoby powiedzieć, że chodzi tu o taki rodzaj związku, w którym matematyka staje się dla Platona (szczególnie w późnym okresie twórczości) egzemplifikacją jego ontologii. Takie określenie pozwala na wytyczenie treściowych ram pracy, w których postulowana jest próba zrozumienia późnej postaci nauk Platońskich z pozycji ich odniesienia do matematyki i matematycznego przyrodoznawstwa. Chodzi, rzecz jasna, przede wszystkim o „teorię liczb idealnych” i „teorię pryncipiów”. Próbuając uzasadnić taki kierunek analiz, pragnę stwierdzić, że nie wynika on jedynie z zainteresowań autora; przeciwnie, wczytując się w treść przekazów dotyczących „późnej nauki” Platona, stwierdzić należy, że w głównym stopniu związane są one z dyskusją dotyczącą statusu przedmiotów matematyki oraz funkcji matematycznego przyrodoznawstwa.

Prezentowana rozprawa stawia sobie za zadanie ukazanie treści „późnej nauki” Platona („nauka niepisana”), stanowiącej ostatnią fazę procesu ewolucyjnego rozwoju jego myśli, określonej mianem „nauki niepisanej” (nauka ezoteryczna). Wyrasta ona w sposób naturalny z wcześniejszych etapów filozofowania Platońskiego („nauka pisana”). Platon decyduje się przede wszystkim podjąć rozważania nad ontologicznym statusem matematyki, skupiając się głównie na pytaniu o konieczne warunki istnienia przedmiotów matematyki oraz na pytaniu o powszechną, niezależną od stanowienia podmiotowego, obowiązywalność matematycznych twierdzeń. Analiza ta sprawia, że sformułowana w fazie egzoterycznej „teoria idei”, przekształcona zostaje w „teorię liczb idealnych”. Stanowi to istotę zmiany, jaka dokonuje się w sposobie pojmowania idei w późnym okresie myślenia Platońskiego, gdy teoria idei rozważana jest w kontekście matematycznym, i służyć ma wyjaśnieniu ontologicznego statusu przedmiotów matematyki. Sytuacja ta wynika przede wszystkim z funkcji, jaką pełni matematyka w obrębie Akademii, gdzie – jak wiemy – studia matematyczne stanowiły zasadniczy element kształcenia, w jej murach zaś pracowali najwybitniejsi matematycy tamtych czasów. Szczególne tego świadectwo stanowi relacja Arystotelesa, członka Akademii, który w swej *Metafizyce* przekazał nam informacje o toczących się tam dyskusjach filozoficznych. Zauważmy, że krytyka Platońskiej teorii idei, dokonana przez Arystotelesa, odwołuje się przede wszystkim do dyskusji o statusie przedmiotów matematycznych, czego szczególny przykład znajdziemy w ksiągach M i N (z tego też powodu wydaje się, że nie jest możliwe pełne i właściwe zrozumienie stanowiska Arystotelesa wobec Platońskiej teorii idei bez uwzględnienia tego, co wiąże się z ontologią matematyki).

Szczególne potwierdzenie zachodzących w późnej fazie działalności Platona związków między ontologią i matematyką znajdujemy, analizując prze-

kazy następców Platona w Starej Akademii: Speuzyposa, Ksenokratesa, Eudoksosa czy Filipa z Opuntu. Widać tu wyraźnie, w jakim stopniu kontynuują oni „późną myśl” Platońską, podejmując dyskusję o statusie pryncypiów bytowych, związków między ideami i przedmiotami matematycznymi oraz nad koncepcją matematycznego przyrodoznawstwa. Dopełnienie tego obrazu stanowią przekazy „tradycji pośredniej”, kiedy to starożytni komentatorzy Platona informują nas o późnej postaci jego filozofii. Natrafiamy tam ponownie na problematykę, która dotyczy analizy związków, jakie zachodzą między ontologią, matematyką i tym, co dzisiaj moglibyśmy określić mianem matematycznego przyrodoznawstwa. Przekazy te zebrał w całość K. Gaiser, opatrując je wspólnym tytułem – *Testimonia Platonica*.

Jeśli zważyć na wspomniane fakty, uzasadniona wydaje się próba rekonstrukcji późnej nauki Platona oraz jej rozważenie w kontekście teorii prezentowanej w okresie dialogów. W tym też sensie prezentowana publikacja stanowi kontynuację i rozszerzenie analiz zamieszczonych w pracy: *Teoria idei. Ewolucja myśli Platońskiej* (Katowice 1997 wydanie 1., 1999 – wydanie 2.), w której podjąłem próbę uzasadnienia tezy, iż „teoria idei” nie jest zespołem nie powiązanych twierdzeń i intuicji filozoficznych, „porozrzucanych” wielowatkowo po różnych dialogach, lecz jej rozwój układa się w uporządkowany proces, w którym dostrzec można określone fazy rozwoju. Założyłem zatem, że myśl Platońska ma charakter ewolucyjny, a ewolucję tę najlepiej ukazać można na przykładzie „teorii idei”. Platon rozpoczyna bowiem budowanie swej teorii od inspiracji Sokratejskich, uzupełniając koncepcję Sokratesa wymiarem ontologicznym. Powstała w ten sposób w okresie średnioakademickim „teoria idei” poddaje jednak w dalszym postępowaniu gruntownej analizie i reinterpretacji, proponując nową jej postać, która przyjmie nazwę „teoria liczb idealnych”. Ponieważ ta ostatnia domaga się własnego, ostatecznego uzasadnienia, Platon decyduje się na przyjęcie koncepcji określonej mianem „teoria pryncipiów bytowych”. Jednak ani „teoria liczb idealnych”, ani „teoria pryncipiów” nie są już obecne w Platońskich dialogach. O ich postaci informują nas dopiero uczniowie Platona i komentatorzy starożytni. Dlatego też przyjęto nazywać tę ostatnią, późną postać nauki Platona – „nauką niepisaną”. Istota owej nauki już w starożytności wywoływała spory interpretacyjne. Współczesne badania nad myślą Platona spórten w szczególny sposób zintensyfikowały. Dały się słyszeć głosy reprezentantów stanowisk minimalizujących znaczenie „nauk niepisanych” (między innymi Cherniss, M. Insardi-Parente, E.N. Tigerstedt, G. Vlastos, E. Dont) oraz takie, w których wykazuje się ich podstawowe znaczenie dla zrozumienia całości filozofii Platona (H.J. Krämer, K. Gaiser, T.A. Szlezak, G. Reale, J. Halfwassen, J.N. Findlay czy V. Hösle). W przypadku ostatniego stanowiska przyjęto tezę, wedle której warunkiem koniecznym odczytania filozoficznego sensu dialogów jest odwołanie się do treści „nauk niepisanych”,

skutkiem czego uznano, że istota myśli Platońskiej sprowadza się zasadniczo do treści tych nauk. W prezentowanej pracy proponuję inne stanowisko interpretacyjne. Zakładam, że „nauki niepisane” (teoria liczb idealnych i teoria pryncypów) stanowią naturalną konsekwencję rozwoju ontologicznej myśli Platona i winny być rozpatrywane z pozycji jej ewolucji, a więc w porządku stawania się tej myśli. W ten sposób „nauki niepisane” ukazują się jako swoiste zwieńczenie ontologicznych koncepcji Platona. Chodzi bowiem o to, że już w fazie dialogów widoczne jest zmaganie się Platona z trudnościami, jakie zrodziła zaproponowana przezeń „teoria idei”. Potwierdzają to dyskusje w obrębie samej Akademii oraz spory z przedstawicielami innych stanowisk filozoficznych. Platon poszukuje nowych rozwiązań, starając się podać argumenty ostatecznego uzasadnienia. Skutkuje to nowymi koncepcjami. Filozof przedstawia „teorię liczb idealnych” i „teorię pryncypów”. Jakże więc nie uznać tego za szczególną postać ewolucji poglądów? Czyż znajdziemy filozofa, którego myśl nie podlegałaby takiemu procesowi? Czy zatem można uznać za zasadne, w świetle przekazów uczniów i komentatorów starożytnych, że „nauki niepisane” nie stanowią istotnej części nauczania Platona? Czyż jednak, z drugiej strony, twierdzić można, że tylko „nauki niepisane” wyrażają myśl Platońską? Niezwykłe przy tym dziwne wydaje się twierdzenie, że Platon już w trakcie pisania dialogów korzystał z koncepcji właściwej „naukom niepisany”, ale jej nie ujawnił, i że należy ją rekonstruować na podstawie analizy dialogów. Sądzę, że stanowiska te są wyrazem pewnych ekstremów, być może oryginalnych, ale niekoniecznie zgodnych z rzeczywistym stanem. Propozycja oparta na założeniu ewolucji poglądów Platona, rozwoju jego myśli, wynikającego ze świadomości ograniczeń określonych postaci jego teorii oraz z chęci jej uzasadnienia, wydaje się zatem bardziej naturalna, chociaż może mniej oryginalna. Tezę tę postaram się uzasadnić w prezentowanej pracy na przykładzie analizy związków, jakie zachodzą między Platońskim rozumieniem ontologii i matematyki. W ten sposób niniejsza rozprawa wpisuje się w dyskusję dotyczącą rozumienia filozofii Platona, którą prowadzą najwybitniejsi współczesni komentatorzy. Nie sposób w tym miejscu ich wymieniać. Ich nazwiska i koncepcje będą się przewijać w trakcie omawiania poszczególnych kwestii. Starałem się skorzystać z ich osiągnięć badawczych, włączając je w obręb własnych analiz, bądź też podjąć z nimi dyskusję. Zważyłem przy tym, by dystansować się jedynie wobec tych interpretacji, których dokonano z pozycji teorii sformułowanych o wiele później (szczególnie współczesnych) i których związek z myślą Platona wydaje się wątpliwy. Dotyczy to ujęć, sprowadzających się do twierdzenia, że należy czytać Platona z perspektywy współczesnych teorii logicznych, matematycznych czy filozoficznych. Niemożliwe jest, oczywiście, całkowite uwolnienie się od wpływu uwarunkowań związanych z czasem, w jakim tekst jest komentowany. Należy jednak dą-

żyć do ograniczenia tych uwarunkowań, tak aby propozycja odczytania stanowiła w wyższym stopniu wynik analizy wewnętrznej logiki tekstu oryginału niż tylko filozoficznych (choć do końca nieusuwalnych) założeń komentatora. Podstawę zatem analiz stanowić będą pisma Platona oraz starożytnych komentatorów i doksografów, informujących nas o jego koncepcjach.

Jako aneks dołączone zostaną do pracy tłumaczenia własne najistotniejszych (moim zdaniem i zdaniem licznych komentatorów) fragmentów „nauki niepisanej” Platona, które są przekazem „tradycji pośredniej” i stanowią część zbioru Platońskich testimoniorów opracowanego przez K. Gaisera. Decyzja tłumaczenia na nowo owych fragmentów wynika nie tyle z braku zaufania do tłumaczeń dotychczasowych, ile raczej z faktu, że dokonano ich z pozycji określonego sposobu rozumienia filozofii Platona, co zawsze skutkuje innym rozłożeniem akcentów, wpływając na rozumienie tej filozofii. W przypadku kilku tekstu zachowałem jednak tłumaczenia dotychczasowe, uzajmując, że oddają one w sposób właściwy sens przekazu.

Praca dzieli się na kilka rozdziałów. W rozdziale pierwszym przedstawiony został wykład podstawowych elementów ontologii Platona oraz związanych z nimi pojęć. Jest to kwestia szczególnie ważna ze względu na niezwykłą mobilność pojęciową, właściwą myśleniu Platona, a także na panujące w wielu komentarzach i interpretacjach zróżnicowanie terminologiczne. Dlatego koniecznym wydaje się wyjaśnienie podstawowych terminów, którymi posługuje się Platon, oraz zrekonstruowanie zasadniczych intuicji budujących jego ontologię. Dopiero na tak przygotowanym materiale można było podjąć próbę rekonstrukcji Platońskiej koncepcji matematyki. Jest to bowiem koncepcja oryginalna. Jej szczególne znaczenie polega na tym, że ustalenia i intuicje wypracowane w jej obszarze mają bezpośredni wpływ na rozstrzygnięcia w dziedzinie ontologii. Podjęto też próbę ukazania sensu oraz istoty Platońskiego rozumienia przedmiotów matematycznych, a także analizy ich funkcji w wyjaśnianiu struktur zjawiskowych, rozważono metodologię postępowania matematycznego oraz jego teoriopoznawczy wymiar. Prowadzi to bezpośrednio do próby ostatecznego uzasadnienia statusu i funkcji przedmiotów matematyki, dokonanej w „teorii liczb idealnych”, w której przedmiotem analiz są idee arytmetyczne i idee geometryczne. Przedstawiona zostanie próba interpretacji teorii liczb idealnych w kontekście ich ontologicznego uzasadnienia.

Kolejny rozdział pracy wypełnia analiza „teorii pryncypów bytowych” (Jedna i Nieokreślonej Diady), stanowiąca ontologiczne uzasadnienie wyjaśnienia statusu idei oraz liczb idealnych. Jest to zarazem ta część ontologii Platona, w której podejmuje on próbę odpowiedzi na pytanie: Dzięki czemu możliwa jest matematyka i co czyni świat „światem” matematycznym? Jest to też poziom, na którym poszukuje Platon odpowiedzi na pytanie o podsta-

wę ustrukturyzowania świata zjawiskowego. Ponieważ „teoria pryncipiów bytowych” stanowi zwieńczenie Platońskiej ontologii, przeto poddana będzie szczególnie wnikliwej analizie. Zaprezentowane zostaną liczne modele interpretacyjne wyjaśniające jej strukturę i funkcję. W końcu zaś uwzględniony i rozważony zostanie wpływ, jaki „teoria pryncipiów” wywarła na Platońskie rozumienie dialektyki, etyki, teorii piękna oraz teologii. Widac zatem, że rozprawa obejmuje całość zasadniczych idei konstytuujących myśl filozoficzną Platona. Należy jednak zaznaczyć, że praca nie ma jedynie charakteru historyczno-filozoficznego, ale ma również charakter filozoficzny *sensu stricto*. Chodzi wszak o to, że nie jest możliwe w odniesieniu do rekonstrukcji „późnej nauki” Platona uwolnienie się od poszukiwania filozoficznego sensu, jaki ona niesie. Jest to przecież propozycja rozumienia świata, które to rozumienie pociąga za sobą określone konsekwencje. Jeśli bowiem myśl Platona staje się inspiracją dla przedstawicieli współczesnych nauk podstawowych (można tu wymienić chociażby W. Heisenberga, C.F. von Weizsäckera czy R. Penrose'a), to należy odpowiedzieć na pytanie: Dlaczego tak się dzieje? Jakie intuicje Platona okazują się aktualne dla przedstawicieli tych nauk? Co sprawia, że spośród myślicieli starożytnych właśnie Platon uznawany jest za filozofa najbardziej znaczącego? Odpowiedź nie jest łatwa. Mam przy tym świadomość wszystkich ograniczeń i niebezpieczeństw związanych z podjętym zadaniem. Żywię jednak przekonanie, że tylko w ten sposób (proponując określone rozwiązania i interpretacje) sprawić można, iż filozofia Platońska okaże się filozofią „żywą”, z której intuicji korzystać możemy również dzisiaj, oraz że próba zrozumienia istoty myśli Platońskiej spowokuje dyskusję o najistotniejszych wymiarach filozoficznego doświadczania świata. Ważne wydaje się również to, że rozważenie istoty „późnej nauki” Platona przyczynić się może w znaczący sposób do wyjaśnienia sporów filozoficznych prowadzonych w greckiej filozofii poplatońskiej, a przede wszystkim do wyjaśnienia tradycji filozoficznej, jaką reprezentowali przedstawiciele Starej Akademii. Tej problematyce chciałbym poświęcić swoje dalsze badania.

Bogdan Dembiński

Plato's Late Teaching – the Links between Ontology and Mathematics

Summary

The aim of the present work is to show the content of Plato's unwritten "late teaching" which constitutes the last stage in the evolutionary process of the development of his thought, the stage called "the unwritten (or esoteric) teaching". It grew quite naturally from the earlier stages of Plato's philosophy ("the written teaching"). Plato decided to focus his attention on the ontological status of mathematics, with particular emphasis on the necessary conditions for the existence of mathematics, and on the question about the obligatoriness, independent from the subjective statuting, of mathematical theorems. As a result of this analysis, "the theory of ideas", formulated in the exoteric stage, became transformed into "the theory of ideal numbers". This is indeed the essence of the transformation that took place in the late period of Platonic thinking, when the theory of ideas was interpreted in a mathematical context, and served the purpose of explaining the ontological status of mathematical objects. This situation resulted, first of all, from the role that mathematics played in the Academy, where – as we happen to know – mathematical studies were an important part of education, and where the most outstanding mathematicians of the time used to work. The above is witnessed by the relation of Aristotle, a member of the Academy, who in his *Metaphysics* contained some information about the philosophical disputes taking place there. Let it be noticed that Aristotle's criticism of Plato's ideas refers in the first place to the dispute on the status of mathematical objects, the special case of which we may find in the M and N books (it seems that it is exactly for this reason that we cannot fully and properly understand Aristotle's attitude towards Plato's theory of ideas if we fail to take into account the matters connected with the ontology of mathematics).

In the late stage of Plato's activity, we find a particularly strong confirmation of the links between ontology and mathematics when analysing the documents connected with Plato's successors in the Old Academy: Speusippus, Xenocrates, Eudoxus, or Philip of Opus. It can be seen very clearly to what extent they continue Plato's "late thought" in becoming involved in the dispute concerning the status of ontological principles, on the relations between mathematical objects and the concept of mathematical natural sciences. A completion of this picture we find in the documents of the "intermediate tradition" through which the

ancient commentators of Plato tell us about the late form of his philosophy. We have here again to do with the problem of analysing the links that exist between ontology, mathematics and what can be called mathematical natural sciences. The said documents have been collected by K. Gaiser under the general title *Testimonia Platonica*.

Bearing in mind the above mentioned facts, it seems justifiable to try to reconstruct Plato's late teaching, and its interpretation in the context of the theory associated with period of the dialogues. In this sense the present work is a continuation and expansion of the analyses carried out in the work *The Theory of Ideas – The Evolution of Plato's Thought* (Katowice 1997 [the first edition], and 1999 [the second edition]) where I attempted to justify the thesis that "the theory of ideas" is not a random and heterogeneous collection of statements and philosophical intuitions scattered all over various dialogues, but rather an orderly process of development in which several stages can be discerned. I assumed then that Plato's thought has an evolutionary nature, and this evolution can be fully exemplified by "the theory of ideas". This is because Plato started to construct his theory on the basis of Socratic inspirations, completing Socrates' conception with an ontological dimension. "The theory of ideas" thus constructed in the middle-Academic period, was later subjected to a thorough analysis and reinterpretation, and given a new form that was called "the theory of ideal numbers". Since the latter demanded its own, ultimate legitimisation, Plato decided to adopt the conception called "the theory of ontological principles". However, neither "the theory of ideal numbers" nor "the theory of ontological principles" can be observed in Plato's dialogues. Plato's disciples and ancient commentators described these theories only later. This is why it became conventional to call this ultimate, late form of Plato's thought by the name of "the unwritten teaching". Its essence was already in ancient times an object of interpretative controversies. The modern research on Plato's thought brought about a great intensification of that controversy. Some scholars try to belittle the significance of "the unwritten teaching" (among other names Cherniss, M. Insardi-Parente, G. Reale, G. Vlastos, J.N. Findlay, or E. Dönt), but others emphasise its importance for the understanding of Plato's entire philosophy (here belong H.J. Krämer, G. Kaiser, T.A. Szlezak, G. Reale, G. Halfwassen, J.N. Findlay, or V. Hosle). The representatives of the latter position assumed that, in order to fully understand the philosophical sense of the dialogues, it is necessary to refer to "the unwritten teaching", so that it was accepted that the said teaching contains the essence of the Platonic thought. In the present work, I suggest a different interpretative stand. I assume, namely, that "the unwritten teaching" (the theory of ideal numbers and theory of principles) constitute a natural consequence of the development of Plato's ontological thought, and should be considered from the point of view of that evolution, that is in the context of the maturation of his thought. Thus, "the unwritten teaching" appears the crowning of Plato's ontological conceptions. The point is that already in the period of the dialogues we can see Plato grappling with the difficulties inherent in his "theory of ideas", which is confirmed by the disputes within the Academy, and debates with representatives of other philosophical positions. Plato seeks new solutions, striving to find the conclusive arguments, which results in new conceptions. Consequently, there arose "the theory of ideal numbers" and "theory of principles". How can we not recognise that we have to do here with a peculiar case of the evolution of the philosopher's views? Do we find a philosopher whose thought would not undergo a process of this kind? How can we then claim that, in the light of the testimony of the disciples and ancient commentators, "the unwritten teaching" do not constitute an essential part of Plato's doctrine? And how can we, on the other hand, maintain that it is only "the unwritten teaching" that express the Platonic thought? Particularly strange appears to be the statement that Plato, already when he was writing his dialogues, possessed a conception proper to "the unwritten teaching", but decided not to reveal it, so that we should reconstruct it on the basis of an analysis

of the dialogues. I think that the above-described positions, original as they may be, are rather radical and thus not necessarily corresponding to the actual state of affairs. The suggestion that emphasises the evolution of Plato's views, and the development of his thought stemming from his being aware of the limitations connected with particular aspects of his theory, and his desire to legitimise it, may seem then more natural, even though it may be less original. I shall try to justify this thesis in the present work, using as an example an analysis of the links between the Platonic concepts of ontology and mathematics. Thus, the present dissertation finds its place in the debate, conducted by the most outstanding modern commentators, on our understanding of Plato's philosophy. It would be useless to enumerate here those commentators, their names and conceptions will turn up while discussing various particular problems. I have made an effort to use their research achievements by integrating them with my analyses, or by entering into a discussion with them. I have tried to distance myself only from such interpretations that are based on much later theories (particularly the contemporary ones) whose connection with Plato's thought seems dubious. I mean particularly such interpretations that stipulate the reading of Plato from the point of view of modern logical, mathematical, and philosophical theories. It is impossible, naturally, to become liberated from the temporal context in which a given text is commented upon. We should, however, strive to limit such conditioning so that a given interpretation is to a greater extent predicated on the inner logic of the original text than on the commentator's (however inevitable) assumptions. Consequently, the present analyses are based on Plato's own writings and on those of ancient commentators and doxographers informing us of his conceptions.

Bogdan Dembiński

Spätere Lehre von Platon Beziehungen zwischen Ontologie und Mathematik Zusammenfassung

Die vorliegende Arbeit hat zum Ziel, den Gegenstand von „der späteren“ Platons Lehre als letzter Phase von der evolutionären Entwicklung seiner Ideen, die eine „ungeschriebene Lehre“ (esoterische Lehre) genannt war, darzustellen. Diese Lehre entstammt ganz natürlich der früheren Etappe der platonischen Philosophie („geschriebene Lehre“). Platon entscheidet sich, die Betrachtungen über den ontologischen Status der Mathematik anzustellen. Dabei stellt er vor allem die Fragen nach notwendigen Voraussetzungen für das Vorhandensein von mathematischen Gegenständen und nach einer allgemeinen, von subjektiver Darstellung unabhängigen Geltung von mathematischen Lehrsätzen. Dank dieser Analyse kann die, in exoterischer Phase formulierte „Theorie der Idee“ in die „Theorie von idealen Zahlen“ umgestaltet werden. Das ist der Kern von der anderen Auffassung der Idee in späterer platonischer Philosophie, als die Theorie der Idee im mathematischen Kontext betrachtet wurde und der Erläuterung des ontologischen Status von mathematischen Objekten dienen sollte. Solche Stellung ist völlig begründet, weil mathematische Studien für das wichtigste Element der Bildung in der Akademie gehalten wurden, wo damals die hervorragendsten Mathematiker tätig waren. Ein besonderes Zeugnis davon ist *Metaphysik* von Aristoteles, Mitglied der Akademie, der in seinem Werk über die philosophischen Diskussionen in der Akademie berichtet hat. Man muss in Betracht ziehen, dass sich die von Aristoteles an der platonischen Theorie der Idee ausgeübte Kritik vor allem auf die Diskussion über den Status von mathematischen Objekten bezieht. Ein besonderes Beispiel dafür finden wir in den Büchern M und N und deshalb ist es kaum möglich, den Standpunkt von Aristoteles völlig und richtig zu begreifen, ohne mathematische Ontologie zu berücksichtigen.

Ein Beweis für die Beziehungen zwischen Ontologie und Mathematik in späterer Platons Tätigkeit finden wir in den Überlieferungen von seinen Nachfolgern in der Alten Akademie: Speuzypos, Xenokrates, Eudoxos oder Philip aus Opunt. Sie führen die „späteren Ansichten“ Platons weiter, indem sie die Bedeutung von Lebensprinzipien, die Beziehungen zwischen den Ideen und mathematischen Objekten und der Konzeption der mathematischen Naturkunde zur Diskussion stellen. Weitere Informationen über Platons spätere Philosophie sind in der „indirekten Tradition“ von altertümlichen Deutern Platons überliefert worden. Alle

die Überlieferungen wurden von K. Gaiser in ein Ganzes mit dem gemeinsamen Titel *Testimonia Platonica* gesammelt.

Die oben genannten Tatsachen in Rücksicht nehmend scheint es völlig begründet zu sein, die spätere Lehre von Platon zu rekonstruieren und sie im Zusammenhang mit seinen Dialogen zu untersuchen. Die vorliegende Arbeit sollte die in dem Buch *Theorie der Idee. Die Entwicklung von platonischen Ansichten* (Katowice 1997, erste Auflage; 1999, zweite Auflage) enthaltenen Analysen weiterführen und erweitern. In der *Theorie der Idee...* versuchte ich zu beweisen, dass die „Theorie der Idee“ kein Konglomerat von miteinander nicht verbundenen Lehrsätzen und in verschiedenen Dialogen „verstreuten“ philosophischen Vorahnungen ist, sondern dass ihre Entwicklung ein geordneter, aus bestimmten Entwicklungsphasen bestehender Prozess ist. Ich habe also angenommen, dass die platonischen Ideen einen evolutionären Charakter haben, und das lässt sich am besten am Beispiel der „Theorie der Idee“ zeigen. Bei der Entwicklung seiner Theorie ließ sich Platon von Sokrates inspirieren, indem er sokratisches Konzept mit einem ontologischen Ausmaß ergänzt hat. Die auf solche Weise entstandene „Theorie der Idee“ wurde dann von Platon weiter analysiert und neu ausgelegt, bis die „Theorie von idealen Zahlen“ gebildet wurde. Da die letztgenannte eigner definitiver Begründung erfordert, entscheidet sich Platon die „Theorie von Seinsprinzipien“ anzunehmen. Aber sowohl die „Theorie von idealen Zahlen“ wie auch die „Theorie von Prinzipien“ tritt in platonischen Dialogen nicht mehr auf; wir erfahren davon von Platons Schülern und altertümlichen Deutern. Deshalb wird diese letzte, spätere platonische Lehre die „ungeschriebene Lehre“ genannt. Sie hat schon im Altertum zahlreiche Interpretationsauseinandersetzungen hervorgerufen und die gegenwärtigen Forschungen über platonische Philosophie haben diesen Streit noch intensiviert. Manche Forscher minimalisieren die Bedeutung von „ungeschriebenen Lehren“ (u.a. Cherniss, M. Insardi-Parente, E.N. Tigerstedt, G. Vlastos, E. Dont); andere dagegen beweisen, dass sie für den Einblick in die ganze platonische Philosophie von Bedeutung sind (H.J. Krämer, K. Gaiser, T.A. Szlezak, G. Reale, J. Halfwassen, J.N. Findlay oder V. Hösle). Die Vertreter der letztgenannten Stellung vertraten die Meinung, dass man sich auf den Gegenstand der „ungeschriebenen Lehren“ be rufen muss, wenn man den philosophischen Sinn der Dialoge richtig verstehen will. Sie stellten also fest: der Kern von den platonischen Ansichten lässt sich grundsätzlich auf den Gegen stand von diesen Lehren zurückführen. In der vorliegenden Arbeit schlage ich andere Auslegung vor. Ich nehme an, dass die „ungeschriebenen Lehren“ (Theorie von idealen Zahlen und Theorie von Prinzipien) normale Folge der Entwicklung von den ontologischen Ansichten Platons sind, und deshalb sollen sie in Bezug auf diese Entwicklung untersucht werden. So sind die „ungeschriebenen Lehren“ zum krönenden Abschluss von Platons ontologischen Ideen geworden. Schon zur Zeit der Dialoge kann man beobachten, wie Platon gegen die durch seine „Theorie der Idee“ verursachten Problemen anzukämpfen versuchte. Das bestätigten die Diskussionen in der Akademie und Streiten mit den Vertretern von anderen philosophischen Meinungen. Platon sucht nach neuen Lösungen, indem er Argumente für eine definitive Begründung vorlegt. So entstehen neue Konzeptionen: die „Theorie von idealen Zahlen“ und die „Theorie von Prinzipien“. Könnte man also nicht zugeben, dass wir hier mit einer besonderen Evolution von Ansichten zu tun haben? Könnten wir einen Philosophen finden, dessen Ansichten solchem Prozess nicht unterliegen würden? Kann man also, angesichts der Überlieferung von altertümlichen Schülern und Deutern feststellen, dass die „ungeschriebenen Lehren“ kein wesentlicher Teil von Platons Lehre sind? Andererseits aber kann man behaupten, dass lediglich die „ungeschriebenen Lehren“ die platonischen Gedanken am besten ausdrücken? Dabei ist es merkwürdig zu behaupten, dass Platon schon während seiner Arbeit an Dialogen über die Konzeption von „ungeschriebenen Lehren“ verfügte, sondern sie nicht bekannt gegeben hatte. Demnach sollte man also diese Konzeption in Anlehnung an die Analyse von Dialogen wiederherstellen. Ich vertrete den Standpunkt, dass

solche extreme Meinungen zwar merkwürdig sind, aber sie entsprechen nicht immer den Tatsachen. Viel natürlicher, obwohl nicht so merkwürdig, ist die Meinung über eine Evolution von platonischen Gedanken und Streben nach Begründung von seinen Theorien. In meiner Arbeit versuche ich, diese These zu begründen, indem ich die Beziehungen zwischen der platonischen Erfassung von Ontologie und Mathematik einer Analyse unterziehe. Damit nimmt die vorliegende Abhandlung an einer Diskussion über Platons Philosophie teil, die von den hervorragendsten zeitgenössischen Deutern geführt wird. Es ist hier kaum möglich alle Namen zu nennen, sie werden bei der Besprechung der einzelnen Fragen genannt. Ich habe mich bemüht, in meinen Analysen aus den Forschungsleistungen von den berühmten Wissenschaftlern zu schöpfen oder mit ihren Ansichten zu diskutieren. Gleichzeitig habe ich mich von den späteren theoretischen Auslegungen (v.a. gegenwärtigen) distanziert, deren Beziehungen zu platonischen Ansichten zweifelhaft sind. Nach solchen Auslegungen ist Platon vom Standpunkt der gegenwärtigen logischen, mathematischen oder philosophischen Theorien zu lesen. Natürlich ist es unmöglich, die Zeit zu der ein Text ausdeutet wird, ganz und gar zu übergehen. Man soll aber nach solcher Ausdeutung streben, die auf die Analyse von originellen Platons Texten und nicht nur auf philosophische Voraussetzungen eines Deuters fußen wird. Zur Grundlage meiner Untersuchungen werden also die Werke von Platon und von den altertümlichen Deutern und Doxographen, die sich zu Platons Theorien geäußert haben.

Projekt okładki
BOGDAN DEMBIŃSKI

Redaktor
MAŁGORZATA POGLÓDEK

Redaktor techniczny
MAŁGORZATA FOLYS

Korektor
AGNIESZKA SZYMALA

Copyright © 2003 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 83-226-1249-4

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Nakład: 250 + 50 egz. Ark. druk. 13,75. Ark. wyd. 17,5.
Przekazano do łamania w kwietniu 2003 r. Podpisano
do druku w lipcu 2003 r. Papier offset. kl. III, 80 g
Cena 25 zł

Firma „GOLDPRESS” s.c.
ul. Plonów 24, 41-200 Sosnowiec

Bogdan Dembiński

Późna nauka Platona

Wykaz błędów dostrzeżonych w druku

Strona	Wiersz		Jest	Powinno być
	od góry	od dołu		
56		8	przypis 17	przypis 29, s. 40.
85		7	yn n	$yn + 1$ n